



Jan Kowalczyk urodził się 23 października 1918 roku w Nowej Wsi w powiecie lubartowskim, zmarł w Lublinie 25 stycznia 2007 roku.

Maturę uzyskał w Państwowym Gimnazjum im. Jana Zamojskiego w Lublinie w 1937 roku, po czym udał się na Wybrzeże, aby odbyć półroczną praktykę w Stoczni Gdańskiej, poprzedzającą podjęcie studiów na Wydziale Budowy Maszyn Okrętowych Politechniki Gdańskiej. Studia przerwał wybuch II wojny światowej.

Po wojnie, w latach 1944-1948, był studentem Wydziału Humanistycznego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, gdzie korzystając z systemu wolnych studiów kształcił się w filozofii, archeologii i etnografii u profesorów Stefana Noska i Józefa Gajka. W czasie studiów pracował kolejno jako bibliotekarz w Bibliotece im. Hieronima Łopacińskiego (1944-1945), w prowadzonej przez prof. Jana Czekanowskiego Katedrze Antropologii KUL (1945-1946) i od 1946 roku w kierowanej przez prof. Noska Katedrze Prehistorii Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej. W 1948 roku uzyskał magisterium z filozofii w zakresie antropologii, etnografii z etnologią i prehistorii KUL.

W 1949 roku odbył dwutygodniową praktykę muzealną w Państwowym Muzeum Archeologicznym w Warszawie. Równocześnie z asystenturą w UMCS był w latach 1949-1951 delegatem PMA pełniącym obowiązki konserwatora zabytków archeologicznych. W 1950 roku z prof. Noskiem zakładał Lubelski Oddział Polskiego Towarzystwa Prehistorycznego i wszedł do Zarządu Oddziału.

W 1951 roku obronił pracę doktorską *Obrządek pogrzebowy w młodszej epoce kamienia na ziemiach Polski* pisaną pod kierunkiem prof. S. Noska. Bezpośrednio po obronie rozprawy doktorskiej został zwolniony z pracy w UMCS ze względu na likwidację od 1950 roku naboru na studia archeologiczne.

W latach 1951-1952 był pierwszym powojennym kierownikiem Działu Archeologii w Muzeum Lubelskim. Zorganizował pierwsze stałe wystawy archeologiczne w muzeach Lubelskim i Zamojskim. W tym czasie prowadził wykłady z archeologii dla studentów historii i historii sztuki KUL.

W latach 1952-1953 związał się z Komisją Badań nad Grodami Czerwieńskimi, biorąc udział w wykopaliskach na osadzie przygodowej „Wołunia” w Gródku nad Bugiem oraz na cmentarzysku wczesnośredniowiecznym w Lipsku-Polesiu.

Po wyjeździe prof. Noska z Lublina był w latach 1953-1955 kierownikiem Katedry Archeologii Polski i Powszechnej UMCS, wykładając *Archeologię ziem słowiańskich* dla studentów I roku historii. Zwolniony z Uniwersytetu ze względów ideologicznych znalazł pracę w PMA w Warszawie, z którym związał się już w 1954 roku. Prof. Zdzisław Rajewski, ówczesny dyrektor PMA, powołał go na kierownika Działu Neolitu, a w roku 1971 na wicedyrektora Muzeum do spraw naukowych. W tym czasie przez kilka semestrów głosił też wykłady zlecone dla studentów archeologii Uniwersytetu Warszawskiego. W 1969 roku habilitował się na Uniwersytecie Warszawskim na podstawie pracy *Początki neolitu na ziemiach polskich*, po czym w 1972 roku przeszedł do ówczesnego Instytutu Historii Kultury Materialnej Polskiej Akademii Nauk, gdzie na stanowisku kierownika Zakładu Epoki Kamienia, pracował do nabycia praw do kombatanckiej emerytury w 1978 roku.

Pracując w Warszawie Jan Kowalczyk nie zerwał kontaktów z UMCS. W latach 1960-1963 i 1975-1989 prowadził wykłady dla studentów archeologii, a po przejściu na emeryturę, od roku 1983 powrócił na stanowisko docenta w Katedrze Archeologii. W sumie przez ponad 20 lat kształcił w UMCS studentów archeologii i historii, pod jego kierunkiem powstało 17 prac magisterskich, jako recenzent uczestniczył w obronach kilku doktoratów.

Jan Kowalczyk ma ugruntowane miejsce w archeologii polskiej. Należał do najlepszych znawców młodszej epoki kamienia na ziemiach polskich. Specjalizował się przede wszystkim w zagadnieniach kultury pucharów lejkowatych, choć pewnie nie istnieje neolityczna kultura, w poznaniu której nie ma jego twórczego wkładu. Do najważniejszych przeprowadzonych przez niego prac terenowych należą badania na cmentarzyskach kultur pucharów lejkowatych i amfor kulistych w Stoku, Lesie Stockim i Klementowicach w pow. puławskim (1949-1954), osadzie kultury pucharów lejkowatych w Gródku na Bugiem, w pow. hrubieszowskim (1954-1957) i kopalni krzemienia pasiastego w Krzemionkach Opatowskich (1969-1970), nie licząc mniejszych wykopalisk prowadzonych początkowo ze studentami UMCS, a następnie pracownikami PMA i IHKM PAN.

Jan Kowalczyk zajmował się również redagowaniem wydawnictw archeologicznych. Do najważniejszych zredagowanych przez niego należy III tom *Prahistorii Ziemi Polskich* (Wrocław 1978), powierzony mu po śmierci prof. Aleksandra Gardawskiego w 1974 roku oraz trzy roczniki *Archeologii Polski* (1976 t. 21 z. 2 – 1978 t. 23 z. 1, z. 2).

Ważne miejsce w życiu Jana Kowalczyka zajmowała działalność społeczna – to było zarówno zaangażowanie w sprawy rodzinnej wsi – jak i praca w Polskim Towarzystwie Prehistorycznym i późniejszych Archeologicznym oraz Archeologiczno-Numizmatycznym. Był członkiem Zarządu Lubelskiego Oddziału, członkiem Komisji Rewizyjnej Oddziału Warszawskiego, członkiem Prezydium – skarbnikiem i zastępcą sekretarza generalnego. Przez 11 lat pracował w redakcji *Z Otchłani Wieków* (1971-1981).

Za działalność zawodową i społeczną wyróżniony został medalem Zasłużony dla Archeologii Polskiej (1970), odznaką Zasłużony Działacz Kultury (1972), medalem UMCS Nauka w Służbie Ludu (1975), medalem XX-lecia IHKM PAN (1976), nagrodą Sekretarza Naukowego PAN (1977), Złotym Krzyżem Zasługi (1979), medalem Zasłużony dla UMCS (2004). W 1978 roku redakcja *Sprawozdań Archeologicznych* zadedykowała mu na 60. rocznicę urodzin bieżący tom wydawnictwa, w 1988 roku z okazji 80. rocznicy urodzin uczyniły to redakcje *Archeologii Polski* i *Archeologii Polski Środkowowschodniej*.

Był człowiekiem głęboko wierzącym, zawsze wprowadzającym w życie swoje ideały. Swoją autentyczną wiarą i umiejętnością kierowania się nią w niełatwym życiu dzielił się z nami co dzień, a także uprawiając publicystykę katolicką. W życiu codziennym i w pracy cechowała Jana Kowalczyka nadzwyczajna skromność i delikatność, zjednująca mu sympatię wszystkich, którzy mieli szczęście spotkać go na swojej drodze. Od zawsze był propagatorem zespołowej pracy naukowej, w której przyjaźń i życzliwość między współpracującymi ze sobą ludźmi była warunkiem realizacji zamierzeń. Dla młodszych kolegów i współpracowników był nie tylko nauczycielem i doradcą, ale i prawdziwym przyjacielem – „ojcem i matką”, jak mawiał jego młodszy przyjaciel Leszek Gajewski, zmarły w 1998 roku. W chwilach trudnych był dla wielu z nas podporą i autentycznym autorytetem moralnym.